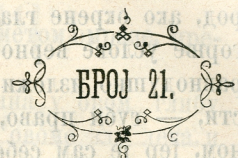

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСИ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“

ОД Јована Ћорђевића.

(Наставак.)

С овим се прашамо од Вујића и његове епохе. Читаоци ће опростити писцу, што се толико дуго с њиме бавио, тим пре, што ово није историја српског позоришта, него само грађа, или боље рећи допуна за грађу, а грађе увек треба да има мало више, да историк има од куда и да бира, и да оставља на страну, што му је за његов посао излишно.

Овде ће бити најудесније да изложим моје мисли о епохама српскога позоришта.

Ја нисам за то, да се ове епохе одређују према позоришним делима, која су кад на свет изишла, јер то би само онда имало места, кад би се хтела писати историја наше драматске књижевности, а не историја позоришта, којег је она само део.

Мислим да би боље било, да се позориште узме само за себе, као самостална грана просветне струке, у којој има места и драматски писац и драматски представљач и публика. Треба дакле да се главни акценат стави на драматске представе, и карактер ових представа да служи за основ при опредељивању позоришних епоха.

Према томе мислим, да би најприродније било, поделити историју српскога позоришта на четири епохе:

а) епоху првих покушаја или дилетантства са децом, која се почиње са покушајима Јелисејићевима год. 1787. или 1789.;

б) епоху дилетантства са одраслим људима, коју започиње Јоаким Вујић г. 1813.;

в) епоху глумовања, где се појављују људи, који су се на позоришну струку одали, који већином од ње и живе, и који под управом сво-

јих принципа или управитеља представе дају, и из једног места у друго путују, дакле су прави глумци. Почетак ове епохе по сад познатим фактима не можемо тачно означити, али га бар можемо потражити па и наћи 1839. и 1840. године или у Београду, или у Панчеву, или у Новом Саду;

г) епоха народних позоришта, где се појављује идеја, да је позориште установа од опште вредности, коју треба сав народ да пригрли и под заштиту своје части узме. Од овог тренутка глумци престају бити приватни, занатлије; они постају носиоци више народне идеје, и према томе настаје потреба, да им се и спољашњи њихов положај измени: да испод управе приватних предузимача и спекуланата дођу под управу јавних народних органа; да им се побољша њихов положај у друштву, те да дођу до већег поштовања у публици, и до бољег материјалног опстанка у садашњости и до безбрижнијег положаја у немоћи и старости. Оволико им даје, или бар треба да им даје народ. — А они за све ово примају на се обвезу, да ће се из свију сила трудити, да буду свагда на своме месту и као људи, и као патриоте, и као вештаци. — Ово је једина праведна и рационална основа за „билатерални“ уговор између глумца и народа. — Глумац, ако није у пуном смислу речи и „човек;“ ако му не лежи на срцу народ, којег је члан и апостол; ако му није светиња позорница и вештина, — тај глумац не заслужује име народног глумца, тај сам себе „деградира“ у број комедијаша, ма колико био иначе даровит и изображен: као што и на-

род, ако окрене главу од оних глумаца, који су горње услове верно и савесно испунили, ако их равнодушно изложи беди, презирају, неизвесности, — губи право, да ту установу зове народном, јер је сам себе „деградирао“ у број приватних позоришних принџипала и управитеља, који се само дотле с позориштем баве, док у томе своју корист налазе, или док се од њих жртве не траже.

Ова епоха почиње код нас са 16. јулијем 1861., кад је образована прва народна глумачка дружина у Новом Саду.

Ове епохе не треба тако узети, као да је са настанком доцније епохе ранија морала престати. На против, овде је онај исти случај, који је и у природи код земљаних слојева. У дољним слојевима појављују се типови од организама мање савршених, у горњима се поступно појављују све савршенији, али уз њих остају и пређашњи мање савршени типови; а у данашњем веку покрај најсавршенијег организма — човека — постоје још и пужеви и шкољке, типови из најстаријих слојева.

Тако је и овде. Јелисејић је започео представе с децом. То беше први корак, то беху још врло несавршени типови позоришних представа. Од детета се највише може тражити, да слободно „одреше“ што је на памет научило; задовољни смо с њиме, ако се није збунило и спозорице побегло, и пљескамо му.

Вујић је отпочео нову епоху са одраслим људима и младићима. То је већ знаменит корак у напред. Од људи се више тражи него од деце. Ту већ може бити говора о разумевању, и осећању, нешто и о карактерисању, једном речју о каквој таквој сценичној илузији, јер ту не представља дете од десет година старог „генерала Бауера.“

Али то је још све дилетантизам, као и код деце. Оваке дружине као што нагло искрсну, тако се нагло и разиђу, и слабо кад оставе за собом другог трага, до успомену, која се ограничава на оне особе, које су суделовале, и на оно место, у ком су представе давале. Кадкад се о том напише по неколико врста и у новине. Доходак од представа обично иде на какву општу цел, и представе се дају, док траје добре воље и слоге међу представљачима, и одушевљења у публици.

У осталом ове дилетантске представе важне су у толико, што служе као прелазак у даљи развитак позоришне вештине, што дилетантске дружине дају први контингент за образовање правих глумаца.

Међу дилетантима лако се нађе по некоји, коме се овај живот на даскама тако допадне, да зажели навек при том остати. Тако постане од дилетанта глумац, т. ј. човек, који је свој живот позорници посветио, и од ње живи.

Према ономе, шта се ком дилетанту допало од овог живота на даскама, постају од разних дилетаната и разни глумци.

Једнима се допала појезија овог живота, јер да ту и много прозе има, о том и не мисле, или ако и мисле, а они су готови на борбу с том прозом, готови на рад и жртву. То су појете, идеалисте.

Другима се допао онај лаки начин, којим се ту по њивом мишљењу до новца, до познанства и пријатељства, дакле до угодног живота доћи може. Ово су спекуланти, материјалисте.

Првих се најжалост врло мало налази. На жалост рекох, јер само се међу њима може наћи праве грађе за правог глумца и вештака.

Других већ има много више, опет на жалост; јер ако немају дара, остају до века нуле у позоришној алгебри; а ако га имају, онда постају од њих често негативне величине, што је још горе од нуле. Ови се истина зову глумцима, али им је јавно мишљење надело друго име, које им боље приличи. — име комедијаша.

И о једнима и о другима говорићу можда на другом приличнијем месту. Овде ћу само да напоменем, у чему се радња глумаца може сматрати као напредак у позоришној вештини према радњи дилетаната.

Напредак овај зависи пре свега од мање или веће даровитости, образованости и марљивости појединих чланова, из којих су овака друштва састављена. Сва ова својства треба да су још у већој мери код оне особе, која цело друштво руководи, код управитеља. Од њега се мора тражити још и то, да је човек поштен, поуздан, тачан и савестан, да зна кућу водити, и да има нешто и свога имања. Уз све ово иште се за напредак позоришне вештине још нешто, што је нужно за сваки напредак, а

то је — време, јер са временом долази вежбање и рутина, а то је главна црта, која разликује стручног глумца од дилетанта.

Од старијег глумца учи млађи, од оца учи син, од матере кћи; и као што често бива, да ученик стигне и надмаши свог учитеља, тако и овде млађи глумачки нараштај обично постаје бољи и савршенији од старијег, и кад се ланац овај глумачких вежбања и традиција кроз дуже време не прекида, поједини даровитији и марљивији дотерају доста далеко, као што то историја свију позоришта показује.

Као што у оваким глумачким дружинама непрестаним вежбањем и непрекиданом традицијом позоришна вештина расте интензивно, тако се она у исто доба шири и екстензивно по народу, путовањем ових дружина из места у место.

Да такве дружине могу народу од велике користи бити, сведок је код Немаца дружина управитељке Најберке, а доцније Екхофова и Шредерова, које су заиста сејале културно семе по тадашњој Немачкој.

Али су то само ретки изузетци, и могу бити само у првом почетку, где још превлађује идеализам и код управитеља и код чланова таквих дружина, па где их и публика као носиоце неке нове идеје предусрета и потпомаже. Доцније се ове повољне околности измене на горе. Публика мало по мало оладни, доходи се умале, идеализам се покаже као ствар непрактична, вештина пође „трбувом за лебом,“ комедијашлук преотме мах и код управитеља и глумца, у дружини се изроде свађе и раздори, и

глумачки сталез постане предметом омразе, презирања, сажаљења!

Да не би позоришна вештина у овом глибу са свим потонула, тражило се овоме злу лека и нашло се у том: да треба позоришту дати сталност, глумцима добру управу, изврстан опстанак, и извесну помоћ за случај немоћи и старости. Кад им се то даде, онда се може и од њи тражити, да то и заслуже; а заслужиће онда, кад буду — као што је мало пре речено — у исто време и људи, и патриоте и вештаци. — Кад и једна и друга страна врши своје, онда се такво позориште зове стално, и ако га је цео народ под окриље примио, зове се народно.

Народно је позориште — као што је горе речено — вршак на позоришној пирамиди. Оно је према приватним дружинама то, што је добро уређена држава према номадским хордама у Татарској.

Је ли које народно позориште на висини свога задатка, види се одма на први поглед. Ту су два фактора: народ са управом од њега постављеном, и глумци, од ове управе набављени. Оба фактора, обе стране имају своја права и своје дужности, и док и о једнима и о другима савестан рачун воде, и свака своје чини, дотле је и позориште на висини свог позива.

Чим пак ма која страна почне водити бригу само о својим правима, а дужности почне занемаравати, одма мора и позориште да пада са своје висине, и ако му се за рана лека не нађе, мора и да пропадне.

(Наставиће се.)

Д И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Роман сиромашног младића.“) Овај комад, који је пре једно десетак година прешао преко свију већих и мањих позорница по свету, и који се и дан данас држи на репертоару готово свугде где се год давао, одиграо је на нашој позорници 6 фебруара о. г. И ако признајемо да овај комад није лако одиграти, по што се захтева добра игра од свију представљача, који у њему имају посла, да добро испадне, ипак мислимо, да би представа у пелини много боље била успела, да су само још неки пред-

стављачи мало боље били прионули, да изврше поверене им задатке. У комадима, као што је овај, није доста само на памет научити улогу, него је ваља и приказати као што ваља. То нека има на уму сваки глумац, који хоће то име и да заслужи. У томе би им могао за углед служити Ружић, који сваку своју улогу зна задахнути живоћом. Али да, ми нећемо, да учимо, и да се мучимо, него бисмо хтели с мало муке стећи лаворике! — и —

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

35. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 23.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 19. ФЕБРУАРА 1874.

ИЗЛЕЧЕН ЈЕ.

Шаљива игра у 1. радњи, по француском од Ф. Тица, за српску позорницу прерадио Ј. Ђорђевић.

О С О Б Е:

Светозар	Ружић.
Драгиња, жена му	Д. Ружићка.

ЗА ТИМ:

Ш А Р А Х.

Шаљива игра у једној радњи, од дра Јована Јовановића.

О С О Б Е:

Панта Динарић, вртар	Соколовић.	Футошки кнез	Петровић.
Ана, жена му	М. Мишковићева.	Први	Пешић.
Станко син им, свршен при- правник	Божовић.	Други } сељак	Добриновић.
Савка, сироче у комшилугу	Љ. Зорићева.	Трећи	Лукић.

Збива се у Футогу.

НА ПОСЛЕТКУ ПО ДРУГИ ПУТ:

Г Р Е Н Г О А Р.

Позоришна игра у једној радњи, од Т. Банвића, превео Ј. Ђорђевић.

О С О Б Е:

Лудвиг XI., краљ француски	Сајевић.
Пијер Гренгоар	Ружић.
Симон Фурније, трговац	Лукић.
Лујза, његова кћи	Ј. Сајевићка.
Оливје-ле-Дем, берберин краљев	Марковић.
Николија Андријева, сестра симонова, удовица	Ј. Маринковићка.

Пажеви краљеви. Слуге Симона Фурнијера. Официри и стрелци шкотске телесне страже. — Место: варош Тур у Француској. — Време: година 1469.

Г. М. Мишковићева као гост у улози Динарићке.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.